

מחשבה של מוסר

רעיונות מוסר על סדר פרשיות התורה
במשנתו של רבן של ישראל אור העולם
מרן בעל אבי עזרי זיע"א

בס"ד, עש"ק ויצא וי' כסליו ה'תשע"ב, שנה ב' גליון ט' (כ)

*****

שיעקב אבינו אמר על ראובן שהוא "כחי וראשית אוני" שכל השנים שקודם לכן כולו היה בקדושה, ואף כאשר ראה את רחל ונאמר בפסוק 'וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך' ומביא רש"י לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. נורא להתבונן בכך, שבאותה שעה צפה ברוח הקודש, וכל זה מהקדושה שהיתה לו ובאה לו מיצחק אבינו.

ולאחר שנשלח על ידי יצחק ורבקה לבית לבן, הלך לבית מדרשם של שם ועבר, והיה יושב אוהל י"ד שנה ברציפות, ולא הלך מיד לחרון, כיון שידע שצריך לשהות אצל לבן, ולהתמודד מול נסיונות קודם הקמת ביתו והעמדת שבטי י-ה, ופחד שלא יספיק לו מה שהיה עד עכשיו יושב אוהל אצל יצחק אבינו, שאף הוא יושב בישיבה היה כל ימיו (כפי שאמרו ביומא כח:), ומכל מקום פחד עדיין, והמשיך להתעלות.

ובאותם י"ד שנים ששהה בישיבתו של עבר, לא שכב לישון, וכפי שמביא רש"י מהמדרש, 'וישכב במקום ההוא' כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב. ואף שאי אפשר לחיות בלא שינה, שהרי אמרו (שבועות כה.) שהנשבע שלא ישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר, מכל מקום הכוונה היא שהיה חוטף תנומה במקומו ולא היה שוכב לישון, כענין שאמרו (סוכה כו:) שיתין נשמי. ועוד אמרו במדרש 'ומה היה אומר, רבי שמואל בר נחמן אמר, כל ספר תהלים היה אומר, מה טעם 'וזאתה קדוש יושב תהלות ישראל' - ישראל סבא. והכוונה היא שהיה דבוק בלימוד התורה באופן הנעלה ביותר. ובאותו לילה שיצא לדרך, שכב לאונסו, ועל זה נאמר 'וישכב במקום ההוא', שהיה חייב לשכב לאונסו. ויכולים אנו להבין, כי שינה זו לא היתה סתם שינה, אלא כולה קודש, והיה בזה התעלות.

ומתוך שינה זו חלם יעקב אבינו, וראה את המראה של הסולם עם מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו, ואמרו חז"ל (חולין צא:) עולים ומסתכלים בדיוקנו של מעלה ויורדים ומסתכלים בדיוקנו של מטה, שדמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד למעלה. עד כדי כך היה יעקב אבינו באותה שעה, ואמרו חז"ל (שם) שהמלאכים רצו לסכנו באותה שעה מתוך קנאה, ובשעה זו נאמר 'והנה ה' נצב עליו', ובמדרש אמרו

חארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננח ולזרעך: (כח, יג).

רש"י הקדוש מביא מה שאמרו חז"ל (חולין צא:) קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו. מה באו דברים אלו ללמד אותנו?

למדנו בזה, שארץ ישראל אינה זו שאנו רואים בעין בשרית לגבולותיה, אלא רק מקום שיעקב אבינו יושב עליה, זו היא ארץ ישראל, רק הדי' אמות של יעקב אבינו הוא ארץ ישראל, וזהו הקיום של בניו בארץ ישראל, אם ילכו בדרכו של יעקב אבינו, ורק אז תהא נוחה ליכבש לפנייהם. וזהו ארץ ישראל - ישראל סבא.

(מתוך דברים במעמד פתיחת 'כנסיה הגדולה' אגו"י, טבת תש"מ)

*

ויוקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ח' במקום הזה ואנכי לא ידעתי: (כח, טז)

פירש רש"י, שאילו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש זה. ופירושו של דבר שהשינה במקום הזה הוא סתירה למורא שמים, ולכן אם היה יודע מתחילה על קדושת המקום כפי שהתגלה לו בחלום, לא היה מתחילה ישן במקום הזה. ויש להתבונן בכך, וללמוד מזה מהי הזדגה הנכונה של יראת ה', שהיא תורה שלמה. ואף שקשה לדבר מזה, כי אנו רחוקים מאוד מהדברים, מכל מקום יש להתעורר מזה.

הנה הכתוב אומר (משלי ב, ד-ה) "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'", ומבואר בזה שבכדי להשיג יראת ה' נצרכת יגיעה, יגיעה של ביקוש וחיפוש כמטמונים, כמו שמחפשים מטמון באדמה ומתאמצים עד שמגיעים אליו, ורק כך אפשר להבין יראת ה'. והנה ליראת שמים נצרכת חכמה, כמו שאמרו (אבות ב, ה) 'לא עם הארץ חסיד ולא בור ירא חטא', וצריך הבנה איך להשתמש בחכמה זו, לדעת מה דוחה מה ובאיזה אופן נדחה, מה עדיף וחשוב, ומהי הנהגת החסידות האמיתית.

ונתבונן נא, יעקב אבינו יצא לאחר שהתחנך ס"ג שנה אצל יצחק אבינו, חינוך של האבות הקדושים, חינוך של קדושה וטהרה של האבות, והרי אין לנו כל השגה בקדושתם, עד

אם על מצוה יתנו גיהנום ועל עבירה גן עדן, יש לעשות את המצוות מפני שזה רצון ה'.

(משיחה כ"ד שבט תשל"ו, וקטע משיחה ז' כסליו תשל"ז)

*

וישק יעקב לרחל וישא את קולו זיבך: (כט, יא)

פירש רש"י, לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. ואלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאמרו, ואף אי אפשר להבין ולהאמין עד היכן יכול אדם להגיע.

הנה יעקב אבינו ברח ויצא מבית יצחק אבינו שהיה לו שם כל טוב ולא חסר לו מאומה, וברח מפני עשיו אחיו שרצה להרגו והלך במדבריות, ואלפיז השיגו ועמד להרגו עד שהוצרך לתת לו את כל ממונו והשאירו חסר כל ועני חשוב כמת, ובמצב כזה גלה והגיע עד לחרן, והנה נפגש עם בת אחי אמו, והגיע למקום מבטחים. ועל מה הוא חושב ודואג בשעה זו? על שרחל לא תזכה להיות עמו במערת המכפלה! על זה הוא בוכה. לא על עצמו, לא על מצבו, ולא מהתרגשות על שסוף כל סוף בא למקום מבטחים, אלא על כך שרחל לא תהיה במערת המכפלה. מבהיל על הרעיון.

עד כדי כך יכול אדם להגיע, וזה רק עם תורה, והאבות שקיימו את התורה עד שלא ניתנה, ניתן להם להשיג את זה, וזה דוגמא והוראה גם לנו לאן יכולים להגיע. כי כאשר האדם שומע ויודע זאת, הוא יודע לייקר את החיים ויודע לייקר כל מחשבה, הוא יודע שכל החיים הם הבלי העולם הזה, ויש רק דבר אחד - תורה ויראת שמים.

(מתוך שיחה ט"ז טבת תשל"ט)

*

זיחר אף יעקב ברחל ויאמר חתחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן: (ל, ב)

אמרו חז"ל (בראשית רבה עא, ז ומובא במסילת ישרים) אמר לו הקב"ה, כך עונים את המעוקות, חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה, שנאמר (להלן נ, יט) 'חתחת אלקים אני'. ועלינו לדעת, כי חס ושלום לחשוב שיעקב ענה לרחל כן מתוך כעס וברוגזה כדרך אנשים רגזנים, אלא שאמר כן כדי ללמד ולהדריך אותה להתפלל אל ה' כי הכל הוא מאת ה'. ובאמת לא היה בזה חטא ופגם בעצמותו חלילה, שהרי יעקב אבינו נשאר רגל רביעי במרכבה שדמותו חקוקה בכסא הכבוד. אלא שביחס לדרגתו הגבוהה של יעקב אבינו היה בזה חסרון, שהיה עליו להתבטאות בדרך אחרת, ולפי דרגתו לא היה לו לענות כן שאין עונים כך למעוקות, אבל באמת פגם זה אינו פגם במהותו ולא הורידה מדרגתו.

ואף על פי כן, נענשו בניו, שעמדו תחת יוסף ושמעו ממנו שאמר להם כן. וכל זה מפני שהאדם צריך להיות נקי ושלם לגמרי, ואם יש איזה פגם כלשהו לפי דרגתו, אף שאין זה פגם במהותו, זה כבר נפרע לדורות כדי לטהרם ולנקותם, כי לא יתכן שלימות אם יש איזה חסרון דק מן הדק.

(קטע משיחה י"ז אייר תשמ"ב)

על זה משל לבן מלכים שהיה ישן על גבי עריסה והיו זבובים שוכנים עליו וכיון שבאה מניקתו ברחו מעליו, כך בתחלה 'הנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו', כיון שנתגלה הקב"ה עליו ברחו מעליו. ועוד אמרו שם, 'נצב עליו' על יעקב, מי מתקיים עליו וכו', הצדיקים אלקיהם מתקיימים עליהם, שנאמר וה' נצב עליו. והביאור הוא, שהצדיקים הם עצמם המשפיעים על ידי מעשיהם, כענין שנאמר (תהלים סח, לה) 'תנו עז לאלקים' שעל ידי מעשי הצדיקים באה ההשפעה, הקב"ה העמיד את הבריאה באופן שהמעשים משפיעים את הטובה, וכמבואר בנפש החיים (ש"ב פ"ב) על הגמרא (ברכות ז) שהקב"ה אמר לרבי ישמעאל בן אלישע, ישמעאל בני ברכני. ויעקב אבינו ראה בגילוי זה, שיש בו כח לפעול על ידי מעשיו ולהשפיע טובה על כל העולם, וזהו הביאור במה שכתוב 'הנה ה' נצב עליו', שמתעוררים רחמים והשפעות.

ואחר כל זה, קיבל נבואה והבטחה כמו שנאמר 'הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך', ואמרו (חולין צא): שתהא נוחה להיכבש לבניו, וכן כל המשך ההבטחה הגדולה 'שמרתך וכו' והשביתך וכו' כי לא אעזבך וגו'. וזהו ההבטחה לכלל ישראל בכל הגלויות.

וננסה לצייר, מה היינו אנו מרגישים לו היינו זוכים לגילויים והבטחות וברכות נפלאות ומרוממות כאלו, הרי היינו מתמלאים בשמחה ורוקדים מרוב שמחה, ומודים לה' על כל ההבטחות והגילויים האלו, על שיש לנו כזו הבטחה ואושר והתעלות וגדלות.

אמנם בתורה כתוב 'ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים', והיינו שלא היה ישן במקום זה וכנזכר בתחילת דברינו. והדברים נוראים, שהרי שינה זו כולה קודש היא, ואם לא היה ישן, לא היה זוכה לכל גילוי השכינה, לא היה רואה את המלאכים, ולא היה מתגלה לו בחינה זו של 'וה' נצב עליו', ולא היה מקבל את כל ההבטחות שהובטח לו. והיינו, שאין כדאי בכל הגילויים וההבטחות והאושר, אם הוא מזולזל בכבוד שמים וישן במקום כזה בשביל להשיג אותם, והתמלא בפחד ויראה שמא היה בו חטא. ואף ששינה זו היה בה כולה מלא תורה וסודות התורה, מכל מקום אם יש בזה חשש של חסרון במורא שמים, אין כדאי לו כל זה. ואף שישן לאונסו לאחר י"ד שנה שלא שכב, עם זאת אמר 'אילו ידעתי לא ישנתי', והיינו שבמקום שיש חשש חטא אין מועילים תירוצים אלו. (ועיקר היסוד ראיתי מבואר ב'אור יהל' בפרשתן).

ומהערה זו, יכולים אנו ללמוד מהו יראת שמים, ושיראת שמים היא תורה שלמה הצריכה לימוד, ואינה כפי ההשגה הפשוטה שאנו סוברים, ויש בזה דוגמה לעמקות ההבנה הנצרכת ליראת שמים. ויש ללמוד מענין זה, שאם נוצר זלזול בכבוד שמים, אין ערך לשום דבר, לא אושר ולא עולם הבא ולא גדלות. והוא כדוגמת מה שאומרים בשם הגר"א, שגם